

A Néprajzi Múzeum Ethnologiai Adattárában álló

101. 318 leltári számú

Pápai zsidó szeretetegylet betétkönyve
restaurálásának dokumentációja



2014

A tárgy: a pápai zsidó szeretetegylet /Chevra/ betétkönyve /zsebeskönyve/.

A kötet 5 db duplabordára végigfűzött, rétegelt papírtáblás, bőrkötésű könyv. 15 lapja laponként 5 réteg rongypapírból van összeragasztva, az így képzett kemény lapok mindkét oldalán, 5-5 sorban, papírból 4 – 4 db zseb (laponként összesen 20 – 20 db) van kialakítva. A zsebeken héber betűkkel, kvadrátírással vannak feltüntetve a betétesek nevei. A könyv hosszú ideig tartó használatára utal, hogy egyes zsebeken, de a könyv lapjain is, kurzív és latin írásos bejegyzéseket is találhatunk, más-más tintával, grafittal bejegyezve. (Pusztán érdekesség, hogy a leltári szám beírása, és vaknyomása a bőrkötésen – a héber írásmódtól eltérően, ahhoz képest fordítva, és a hátlapon történt.)



Leltári száma: NM. 101.318

Méretei: 41,8 cm x 29,5 cm x 5,4 cm

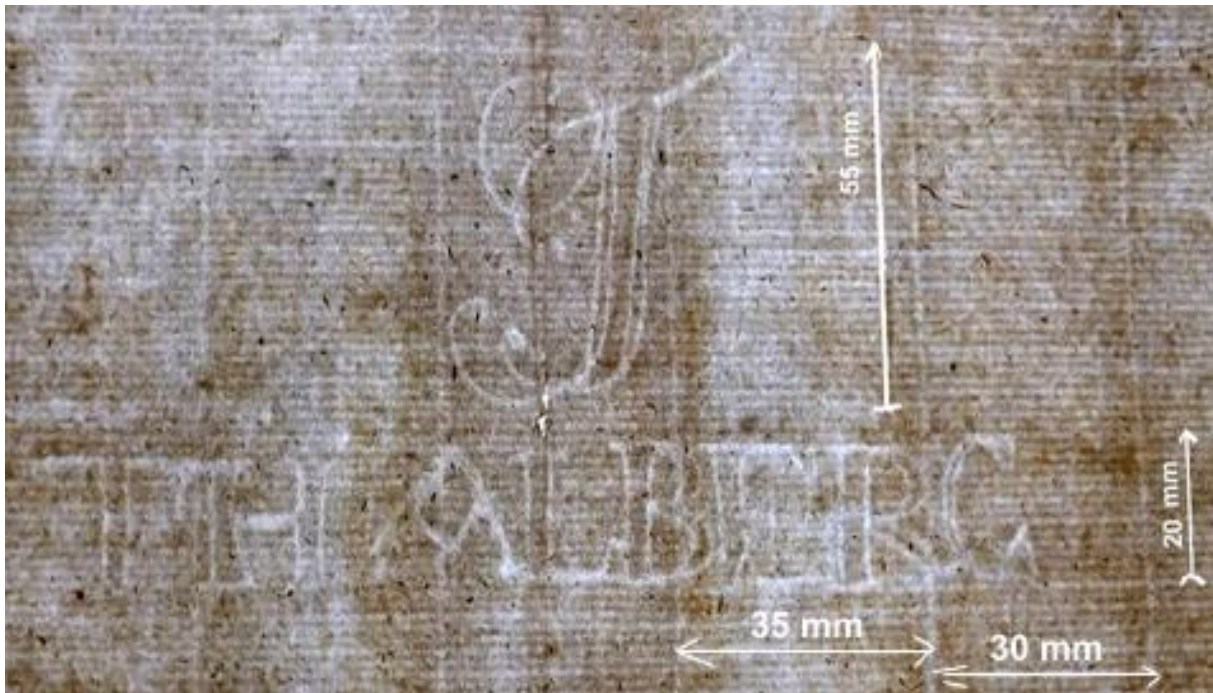
A tárgy szerkezete, felépítése, anyagai:

A könyvet restaurálása során teljesen le kellett bontani. Részben azért, hogy a tárgy anyagait kezelni lehessen, de mert a lapokra felragasztott papír zsebek alól név beírások voltak láthatók. További kérdést vetett fel, hogy a mindösszesen 15 lapból álló könyvtest utolsó előtti lapján a 264 oldalszám látható.

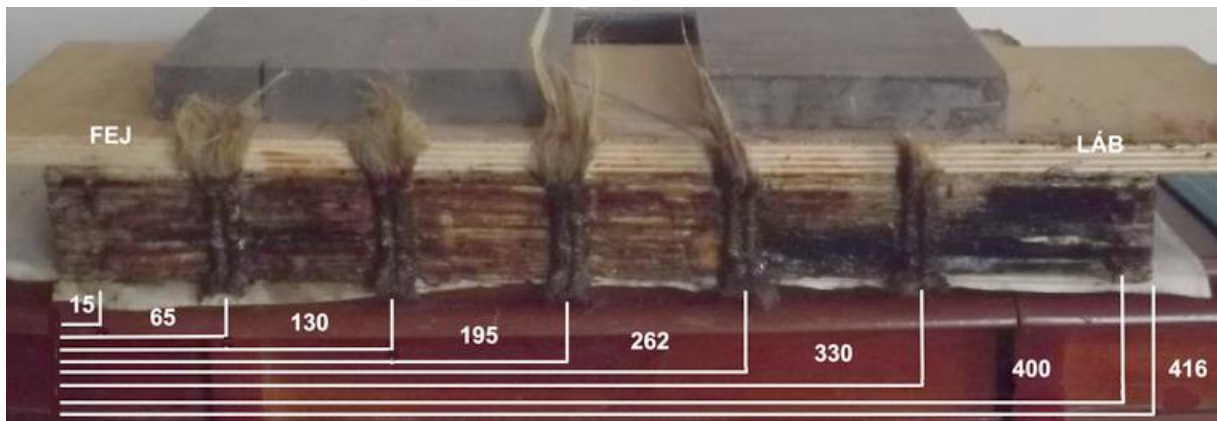
A könyv lebontásakor egyértelművé vált, hogy azt feltehetően többször is átkötötték.



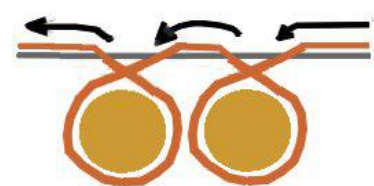
A könyv papíryaga: rongypapír. A merítő szita borda sűrűsége: 1 cm-en 7db borda; a merevítők távolsága: szabályos váltakozással 30 mm és 35 mm. Az ívek közepén a vízjel: szépen kalligrafált nagy „T” betű közepén (magassága 55 mm), alatta talpas álló betűkkel: „THALBERG” (betűk magassága 20 mm).



Az ívrétek általában 5 – olykor 4 – ívből állnak. A könyvtestet 5 db kettősbordára fűzték, végigfűzéssel. A fűzés méretei mm-ben mérve:



A fűzés során a kettős bordát két külön bordaként fűzték fel a fűzőfonállal.



A könyv gerinc-enyvezése és a kék színű (indigós?) papír gerinckasírozás könyvkötő-nyyvvel készült.



A könyv ez után bőrkötést kapott. Jelenlegi állapota a könyv jelentős átalakítását mutatja. A rétegelt papírtáblákat borító bőr díszítése kézi bélyegzős aranyozás. A használt bélyegző minták részben fellelhetők 18. század végi pápai könyvkötéseken. (Koncz Pál dipl. papír- és könyv restaurátor közlése).



A díszítés a könyvtábla első pereménél. (Tisztított állapot)

Részlet a Református Kollégium Diákvételési Könyve aranyozásából.
(Pápa DREL 7g1.) A könyv használatba vételének kezdete: 1797.





A táblát borító bőr a táblák élénél fejnél és lábánál mélyen be van hasítva.



A behasítás célja, hogy a táblát borító aranyozott bőr alá betolt újabb gerinc bőrborítást a tábla élénél kivezethessék a beütés elkészítéséhez. Amennyiben a gerinc és a táblák borítása egy időben készült volna, a gerincbőr beütése a táblabőr beütése alatt lenne.



A borító bőrt a behasítás mentén felbontva látható, hogy a gerincre felhúzott bőr a táblát mintegy harmadáig borítja, a bőr natúr, színezetlen – és hogy felülete erősen károsodott a fény érte felületeken, míg a táblát borító bőrök felületét csupán fizikai szennyeződés illetve kopás károsította.

A gerincbőr vörös korhadásos, szakadozott, lábánál kb. 16 cm hosszan leszakadt. A bőr a könyvgerinc teljes hosszában levált a gerincről, a könyvtest is erőteljesen megázott. Így egyértelműen nem látható az egykor feltehetően gömbölyített hát, ereszre vert könyvtest. Fejnél megmaradt a kapitálisként beépített, gyengén sodrott bőr szalag.



A könyvtest táblák közül való kiemelése után, az előzőek tükrök párásítása – leáztatása eldöntötte a kérdést. A könyvtáblára (1.) visszahajtott táblaborító bőr beütésére (2.) kettő tükrölapot (3. – 4.) ragasztottak, ezekre ráhajlik a gerincborító bőr beütése (5.) amire a jelenlegi tükrölapot (6.) ragasztották.



A leáztatott előzőek alól mindkét táblán 2-2 db sötétkék, 5 mm széles textil kötőszalag vége került elő.

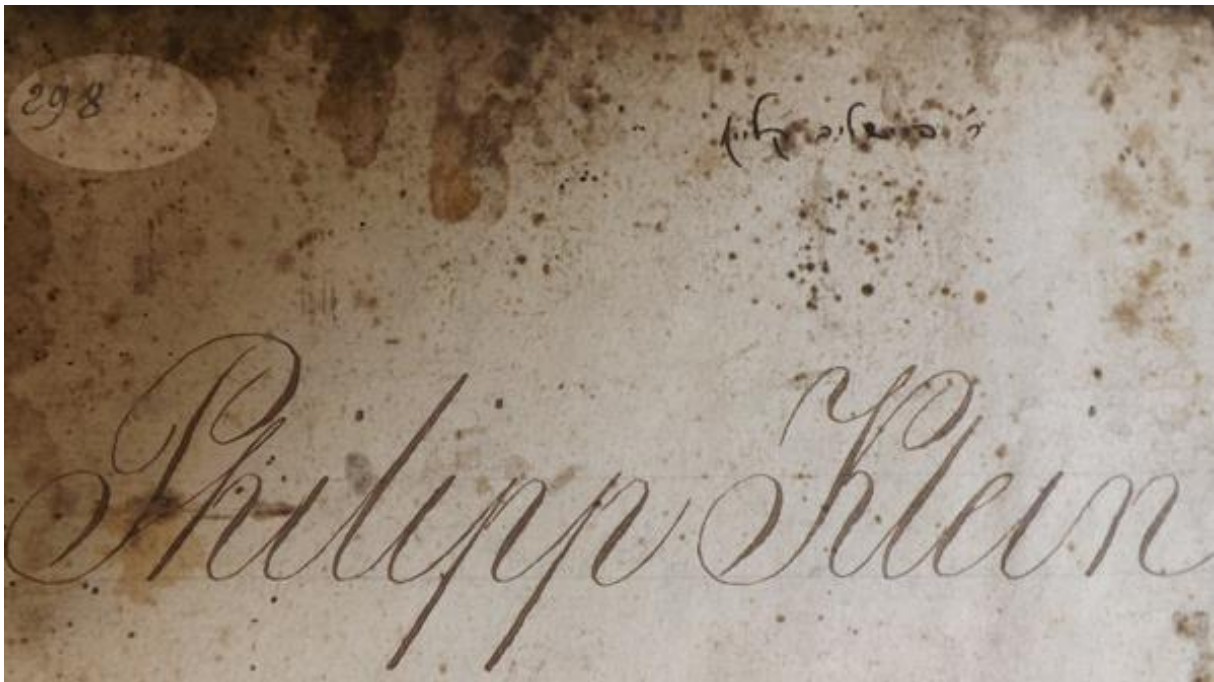


Az előzőek leáztatásával vált láthatóvá mindkét **könyvtábla** szerkezete:

a táblák közepén összetoldott két darab vastagabb, sokrétegű papírlapból és azok alatt-felett a teljes táblafelületre enyvezett egy-egy vékonyabb lapból állnak.

A táblákat borító aranyozott bőrre a „szendvicsre” van felragasztva.

A könyv első használatában egyszerű beírókönyv volt, legalább 298 oldalnyi volt a terjedelme.



A könyv mai, utolsó lapjának oldalszáma 298. A felnyitott könyv bal oldali lapján felül latin betűs kurzív írással beírt nevek voltak olvashatók.

Később a beírókönyvet úgy alakították át, hogy 5 – 6 laponként kivágtak a könyvtestből 4-6 lapot. Erre azért volt szükség, hogy a beragasztandó papírsebek vastagságának helyet nyerjenek.

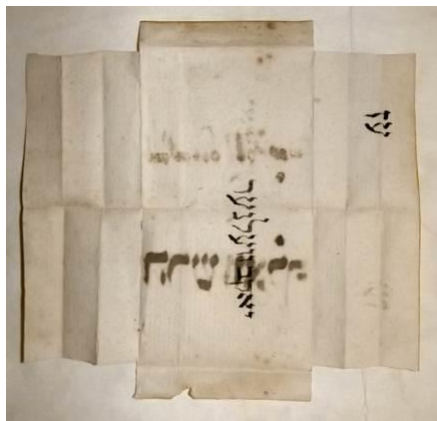


A lapokat a gerinctől mintegy 15 – 20 mm távolságra, éles pengével, a legtöbb helyen ollóval vágják ki. A könyvtestben maradt lapokat (5-6 laponként) összeenyvezték, így 14 kemény tábla alakult ki a könyvtestben. Ehhez egy címlapot hagytak a könyv elején. (A restaurálás előtt a címlap már le volt szakadva a könyvtestről. Így elképzelhető az is, hogy a lapot - még a könyv használata során - utólag mellékelték a könyvtesthez.)



Ollóval kivágott lapok maradéka a könyvtestben.

A kivágott lapokból hajtogatották – ragasztották meg azokat a papírzsebeket, amelyeket végül a könyv összeenyvezett lapjaira ragasztottak.



A papírzsebek mérete 6 x 5,5 cm. Általában önmagukra visszahajtott két rétegből állnak. Alsó, visszahajtott szélükkel és harmonikára hajtott oldalsó szélükkel vannak a lapok felületére enyvezve.

A restaurálás során derült ki, hogy a zsebek belső felülete is tartalmaz olykor bejegyzéseket, töredékeket. Az is előfordult, hogy több szétbontott zseb belső felületén (összekeresve) neveket sikerült összeolvasni.



A könyv összeragasztott lapjaira oldalanként 5 – 5 sorban 4 – 4 db zsebet ragasztottak.

Így a könyvben 25 oldalon összesen 500 zseb található.

A felragasztott zsebek alól félig-meddig kilátszó nevek indokolták a papírzsebek lebontását.

A tárgy restaurálása

Mint minden esetben, a munka, a tárgy munkába vétele előtti állapotának digitális fényképezésével, szükséges méretek feljegyzésével, illetve közeli, részletfotók készítésével kezdődött. A munka során végig, minden munkafázisról készültek felvételek. A felvételek számát jelentősen növelte az a tény, hogy a szétbontott könyvlapokon és papírzsebek belső oldalán található bejegyzéseket, neveket kivétel nélkül fotózni kellett munka közben, hiszen ezek a konzervált – restaurált tárgy összeépítésével újra beépültek a könyvbe.

Így a tárgy állapotát felmérő 94 felvétel, a tisztítás – konzerválás – restaurálás fázisait bemutató 196 felvétel, a szétbontott, majd összeragasztott felületeken talált bejegyzésekről 213 felvétel, végül a tárgy restaurált kész állapotáról 19 felvétel (mindösszesen 522 felvétel) készült.

A betétkönyv restaurálás előtti állapota erősen szennyezett, sáros, foltos, fizikai értelemben is erősen károsodott, szétázott, szakadt volt. Az már a munka megkezdése előtt is egyértelmű volt, hogy a tárgyon esztétikai javulást csak kis mértékben lehet elérni. **A munka célja** a lehetőségig elvégzett tisztításon, a tárgy anyagainak konzerválásán-kiegészítésén és újra felépítésén túl, első sorban a könyvből kibontható nevek – információk megtalálása, dokumentálása volt.



Restaurálás előtti képek

A szétesett könyv a kiszakadt címlappal. A könyvtest gerincéről leázott a szakadt-hiányos gerincbőr. Az első táblán hatalmas olajfolt.

Az első oldal - és a teljes könyvtest – erősen sáros-izapos, a papír oxidálódott, penészes, grafittal, tintákkal megírt.



A kezelésekről:



Csak mechanikusan, radírokkal, porecsettal tisztított felület.

Mechanikusan, majd 4 %-os nátrium-karbonát oldattal tisztított, még nedves felület. A zsebek hajlataiban megült vastag szennyeződést még a vizes kezelés előtt le kell tisztítani, mindenholnan.



A zsebek leoldása helyi nedvesítéssel.



A kiáztatott zsebek szárítása



A zsebek lebontása után a meleg vízben kiáztatott lapok sérülésmentesen szétbonthatókká váltak. Az előkerült nevekről felvételek készültek.



Két zseb belső oldalain, egy név.



A szétbontott ívek meleg vizes áztatása csak a felületén lévő enyv anyag leázásáig tartott. Ez után az íveket leitatva, szabad levegőn szárítottuk.



A kiáztatott, simított, javított-kiegészített ívek újra összeragasztása táblává nyúlenyvvvel. Ezt a kezelt, fényképezett 500 db papírtasak összeragasztása, majd a deszkák között száradt táblákra ragasztása követte. A kiegészítésekhez japán papírt, ragasztóként Planatol BB Superiorral erősített Glutofix ragasztót (1:4) használtunk.



A könyvtest ívrétjeit újrafűzés előtt deszkák között pihentettük, teljes száradásukig.

A könyvtest felfűzéséhez az eredeti zsinórhoz hasonló vastagságú kender zsineget kellett fogni. A fűzéshez len fonalat használtunk.



A könyvtáblákról nem választottuk le az aranyozott bőrt.

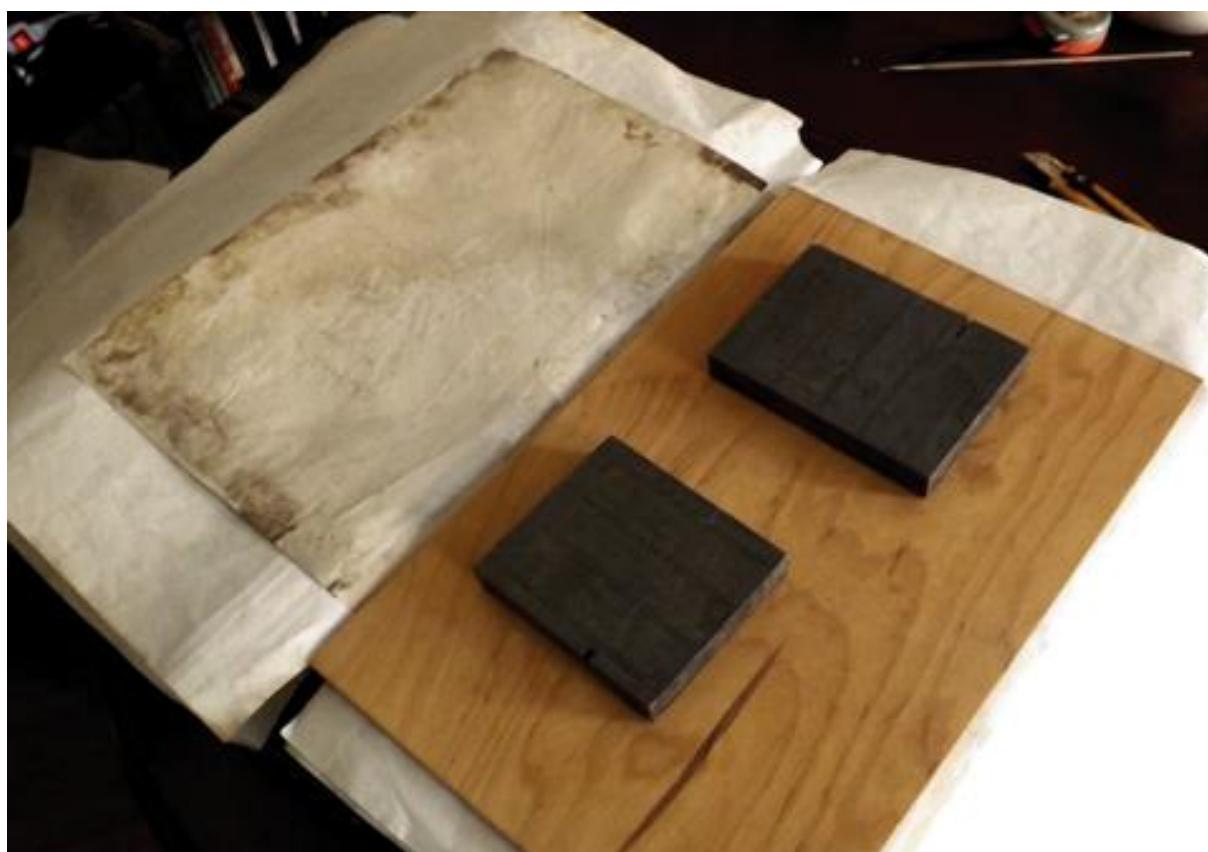


Csak addig választottuk le a tábláról, hogy az erősen sérült gerincbőrt lebonthassuk. Így már össze lehetett enyvezni a táblák szétázott papír rétegeit.

A mindkét tábláról lebontott gerincbőrt Maroquin likkerrel puhítottuk meg.



A könyv gerincére új, juhbőr borítást húztunk fel. A bőrt fémkomplex festékekkel színeztük. Végül erre került vissza az eredeti gerincbőr, legvégül pedig a táblák borító bőreinek szélét ragasztottuk vissza a táblákra. A kötés megszáradása után kiragasztottuk a táblákra a kijavított előzékeket.





A pápai zsidó szeretetegylet /Chevra/ betétkönyvének restaurálása során a zsebeskönyv 14 lapjából összesen 74 tag teljes nevét és további 61 névtörödéket találtunk meg. Ezek névsorát valamint a tárgyat, a munka során készült felvételeket, illetve a teljes dokumentációt DVD-n a Néprajzi Múzeum rendelkezésére bocsájtottuk.

Budapest, 2014. szeptember 30.

Nemes Takách László

Nemes Takách László
restaurátorművész